

PERCEPCE SEBEHODNOCENÍ U BUDOUCÍCH UČITELŮ A JEJICH VZDĚLAVATELŮ: SOULAD NEBO ROZPORY?

PERCEPTION OF SELF-EVALUATION IN FUTURE TEACHERS AND THEIR EDUCATORS: HARMONY OR CONTRADICTIONS?

Kateřina Juklová¹, Jindra Vondroušová¹, Daniela Vrabcová¹

¹ Katedra pedagogiky a psychologie, Pedagogická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové

Abstrakt

Příspěvek prezentuje výsledky výzkumu percepce sebehodnocení (SH) u budoucích učitelů a jejich vzdělavatelů jako faktoru jeho úspěšné implementace na podporu autonomie studentů. S využitím postupů tematické analýzy byly u obou skupin aktérů identifikovány čtyři kvalitativně odlišné percepce sebehodnocení vázané na vztah k autoritě, pojetí cílů učení i důvěru ve vlastní kompetentnost. Autonomněji orientované percepce byly u studentů méně časté. U vzdělavatelů budoucích učitelů nezřídka absentovalo buď porozumění sebehodnocení ve vztahu k dalšímu rozvoji budoucích učitelů nebo systematická realizace jeho podpory ve výuce.

Klíčová slova: *sebehodnocení, percepce, studenti učitelství, vzdělavatelé učitelů*

Abstract

The paper presents the results of research on the perceptions of self-assessment (SA) among future teachers and their educators as a factor of their successful implementation to support student autonomy. Using thematic analysis procedures, four qualitatively different perceptions of self-assessment related to authority, the concept of learning goals and confidence in one's own competence were identified for both groups of actors. Autonomously oriented perceptions were less frequent among students. Educators of future teachers often lacked either an understanding of self-assessment in relation to further development of future teachers or a systematic implementation of its support in their teaching.

Keywords: *self-assessment, perception, student teacher, educator*

1 ÚVOD

Rozvíjení sebehodnocení studentů je spojováno s jejich zplnomocňováním v učení a mnoha dalšími přínosy, avšak efektivita jeho implementace podléhá řadě podmínek (Tan, 2008; Harris & Brown, 2013; Bourke, 2016). Percepce klíčových aktérů představují zdroj hlubšího porozumění jevu.

2 TEORIE

Výzkum potvrdil, že percepce sebehodnocení učitelů i studentů ovlivňují průběh i výsledky jeho implementace (Ajzen, 1991; Yan et al., 2020) a kvalitativní rozdíly souvisí s jejich pojetími učení a se zkušenostmi se školním hodnocením (Harris & Brown, 2013; Burke, 2016). Naše výzkumné cíle se orientovaly na otázky: Lze na vzorku českých budoucích učitelů i jejich vzdělavatelů nalézt kvalitativně odlišné percepce SH? Jak se percepce vztahují k vzdělávacímu kontextu? Existují další faktory s vazbou na kvalitativní rozdíly v percepcích? Jsou percepce studentů a učitelů ve vzájemné shodě nebo se významně odlišují?

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Vzhledem k dosud neexistujícímu výzkumu v českém vzdělávacím kontextu a potřebě proniknout k podstatě jevu do šíře i hloubky byl použit kvalitativní výzkumný přístup. Metodou sběru dat byly focus groups kombinované s interview a dotazníkem. K identifikování významových vzorců v datech vztahujících se k výzkumné otázce byla použita tematická analýza. Kombinovány byly různé postupy této metody s vazbou na data získaná konkrétní metodou. Zpočátku induktivní přístup byl vystřídán přístupem deduktivním a zúžením výzkumných otázek.

4 VÝSLEDKY

U studentů i pedagogů byly shodně identifikovány čtyři různé percepce sebehodnocení rozlišitelné podle míry závislosti na autoritě: práce s chybou,

sebeuposouzení, nástroj rozvoje a směřování k individuálním cílům. Četnosti výskytu se však u obou skupin lišily, podobně jako percepce překážek a obtíží s realizací. Zatímco u studentů byly nejčastější obtíže tematizovány jako přijímání kritiky, nadměrná sebekritičnost a nedostatek schopnosti „objektivního“ sebeuposouzení, u pedagogů to byly překážky časové, finanční a personální.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky potvrzují zjištění Tana (2004; 2008) a Bourkeové (2014; 2016), že podstatou kvalitativních odlišností percepce sebehodnocení jsou vztahy k autoritě související s pojetími cílů učení a role studenta a učitele v něm. Šetření v prostředí české vzdělávací instituce současně ukázalo, že nejenom studenti, ale také jejich vzdělavatelé se liší způsoby percepce sebehodnocení. Ne všichni vysokoškolští pedagogové připisují procesům sebehodnocení v přípravě budoucích pedagogů význam ve vztahu k jejich dalšímu rozvoji a autonomii a zdaleka ne všichni je ve výuce systematicky podporují, což může mít souvislost s některými individuálními (věk a délka praxe) i kontextuálními vlivy (oborová specializace). Výsledky analýzy jsou v neposlední řadě zdrojem podnětů k optimalizaci pedagogických přístupů především v oblasti metodické podpory autonomie studentů a k přehodnocení významu sebehodnocení a jeho podpory v přípravě učitelů v kontextu celé vzdělávací instituce.

PODĚKOVÁNÍ

Děkujeme všem účastníkům výzkumu z Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové.

6 LITERATURA

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational behavior and human decision processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Bourke, R. (2014). Self-assessment in professional programmes within tertiary institutions. *Teaching in Higher Education*, 19(8), 908–918. <https://doi.org/10.1080/13562517.2014.934353>

- Bourke, R. (2016). Liberating the learner through self-assessment. *Cambridge Journal of Education*, 46(1), 97–111. <https://doi.org/10.1080/0305764X.2015.1015963>
- Harris, L. R., & Brown, G. T. L. (2013). Opportunities and obstacles to consider when using peer- and self-assessment to improve student learning: Case studies into teachers' implementation. *Teaching and Teacher Education*, 36, 101–111. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2013.07.00>
- Tan, K. H. (2004). Does student self-assessment empower or discipline students? *Assessment & evaluation in higher education*, 29(6), 651–662. <https://doi.org/10.1080/0260293042000227209>
- Tan, K. H. (2008). Qualitatively different ways of experiencing student self-assessment. *Higher Education Research & Development*, 27(1), 15–29. <https://doi.org/10.1080/07294360701658708>
- Yan, Z., Brown, G. T., Lee, J. C. K., & Qiu, X. L. (2020). Student self-assessment: Why do they do it? *Educational Psychology*, 40(4), 509–532. <https://doi.org/10.1001/01443410.2019.1672038>